

1930 SENELERİ BAŞLANGICINDA JAPON MALİYE POLİTİKASI  
— JAPON MALİYE POLİTİKASI TARİHİNDE BİR DÖNÜM  
NOKTASI\* —

Kotaro İKEDA  
Seijo Üniversitesi, TOKYO

Japon ekonomisi, 1930 seneleri başlangıcında derin bir duraklama içerisinde bulunmaktaydı. Büyük buhran sonrası vukua gelen depresyon, fiatları düşürmekte, şehirlerdeki işsizlerin sayısını ehemmiyetli derecede arttırmakta ve fabrikalardaki bir çok istihsal tesislerinin işletilmemesine sebebiyet vermekte idi. Bundan başka, köylülerin fakrû zaruret haline düşmeleri ciddi bir problem olmuştu.

Bu durum, diğer bir çok kapitalist memleketlerde de mevcut idi. Gerçi, bütün memleketler, kronik duraklamayı bertaraf etmeye gayret ediyorlardı; ve bu maksad için başvurulan tedbirlerde belirli bir yeknesaklık mevcut idi. Meselâ, dış politikayı ele alalım. İngiltere, 1931 senesinde altın para sistemini terk edip, 1932 senesinde sterlin - blokunu teşkil ediyordu. Diğer büyükler ve sanayi milletleri ise, İngiliz örneğini takib ederek derhal altın para sistemini terk edip, aynı vechile bir iktisadî blok tesis ediyorlardı. Bu ise, daha az gelişmiş fakir devletleri kendi aralarında iktisadî birlik tesisine icbar ediyordu. Bütün büyük devletler, kendi ekonomilerinin istikrarı ve güçlüklerin bertarafı için, kendi hâkimiyetleri altında, büyük bir iktisadî blok tesis ediyorlardı. Fakat, bu suretle, dünya ekonomisinde iş bölümü bakımından optimal bir sisteme ulaşmak yerine, beynelmilel bazı çelişmelerle karşı karşıya kalmışlardı. Bunun sebeplerini aşağıdaki hâdiselerde görmek mümkündür :

1. Büyük devletler, dünya iktisadî buhranını bertaraf etmeğe çalışıyorlardı ve 2. Birinci Cihan Harbinden sonra, büyük devletlere nasjonalist fikirler hâkimdi; bu ise, iktisat politikasının tayininde — askerî mülâhazaların tesiri altında — kuvvetli bir otarkinin doğumuna sebebi-

\*) Bu makale, Almanya'daki Alexander Von Humbolt vakfının büyük yardımı sayesinde meydana getirilebildi.

yet vermişti. Dışarıya karşı âdalet bayrağı altında, yani fakir devletlerin bir iktisadî blok teşkili talebine uymak için Mançurya - Japonya iktisadî bloku ihdas edildi; fakat, gerçekte, askerî faşist kudret çabaları onun kurulmasında esas âmil idiler.

Mamafih, Japonya, zengin bloklardan ham maddeler ve hassas makineleri ithal etmeksizin eskisi gibi ne kendi blokunu kuvvetlendirebiliyordu, ne de kendi ekonomisine sahip olabiliyordu. Bu mânada Japonya, tecrit edilmiş bir rota takip eden politika içersinde bulunmaktaydı; meselâ, Mançurya harbi ve onu takip eden Milletler Cemiyetinden ayrışta olduğu gibi. Ancak, O, ekonomide beynelmilel tesiri haiz bir yol takip etmek zorunda idi. Zira, bu, yüksek ithalât ve ona tekâbül eden ihracat için kaçınılmaz bir husus idi.

1930 senelerinin ilk yarısındaki maliye ve para politikasını anlamak, ancak eski Japonya'nın siyasi ve iktisadî durumu açısından mümkün olabilir. Bu devrenin maliye ve para politikasını, *Takahashi* maliye politikasını tetkik etmek suretiyle izah etmek lâzımdır. *Takahashi* maliye politikası, takriben beş sene devam etmişti ve o zamanın maliye ve para işlerine taallük eden hemen hemen bütün önemli problem ve tedbirleri kapsamakta idi.

#### *Takahashi — maliye politikasına toplu bakış*

1931 sonundan 1936 başlangıcına kadar, yani altın ihracı yasağından genç subaylar tarafından hükümet üyelerine yapılan suikasta kadar kısa bir inkita hariç, *K. Oreckiyo Takahashi* Maliye Bakanı idi ve O'nun maliye ve para politikası, *Takahashi* maliye politikası olarak isimlendiriliyordu; zira, O, yalnız başka bir karaktere sahip olmak ve Inoue — maliye politikasından başka yolları takip etmekle iktifa etmeyip, bilâkis aynı zamanda kendi içinde yeknesak ve sistematik bir maliye ve para politikası olarak temayüz ediyordu<sup>1</sup>. *Takahashi'nin* kötü durumu ıslah hususunda başvurduğu ilk tedbir, altın ihracını yasaklamak olmuştur. Bundan sonra, O, maliye ve para politikasında aşağıdaki noktalara ağırlık vermişti: Malî ihtiyacın, bilhassa askerî ihtiyacın büyümesi, buhranın bertarafı için plânlar tatbiki ve Japan Bankası aracılığı ile kamu borç senetlerinin ihracı.

1) J. Inoue, K. Takahashi'nin selefi idi ve ortodoks bir maliye ve para politikası tatbik etmişti. Takahashi, daha 1911 senesinde Japonya Bankasının (Merkez Bankası) reisi idi ve 1913'den itibaren fasıllı olarak pek çok defa Maliye Bakanı, bir defa da Başbakan olmuştur.

**a) Mali ihtiyacın büyümesi**

Mançurya'nın istiklâli ve oradaki Japon birliklerinin ikâmeti dolayısıyla, Mançurya harbi için yapılan fevkâlade devlet harcamaları âdi harcamalar vasfını iktisap etmişlerdi. Onun ise, beynelmilel münasebetlerdeki gerginlikler dolayısıyla, askerî sahada kuvvetlenmeyi ve modernleşirmeyi talep ediyordu. Parti kabinesi (1919 - 1932), kısa bir hayattan sonra, 1932 yılında lâğv edilmişti. Bundan sonra, ordunun siyasî sahadaki müdahalesi gittikçe şiddetlenmişti.

Geniş mânada askerî masraflar, yani Harbiye ve Bahriye Bakanlığının masrafları, harb neticesinde dul ve yetim kalanların tekaüt maaşı için yapılan harcamalar v. s. önemli derecede artıyorlardı, Geniş anlamda askerî masraflar, 1931 yılında 561 milyon Yen'e baliğ oluyordu, yani bütün devlet harcamalarının % 38'ini teşkil ediyorlardı. u nisbet, 1935 yılında % 52,1 idi. 1937 yılında ise, mutlak rakam 1,533 milyon Yen'e çıkmakta, yani bütün devlet harcamalarının % 53,4'üne baliğ olmaktadır<sup>2</sup>. Askerî masrafların en büyük kısmı, ağır ve silâh sanayi mâmullerini satın alınmasına taallük etmekteydi.

**b) Destekleme Programı**

Buhranın bertaraf edilmesi gayesine yönelen destekleme programı, hükûmetin 1932'den 1934'e kadar ziraata, küçük ve orta büyüklükteki teşebbüslere yardım gayesi ile kabul etmiş olduğu geniş bir sosyal siyaseti ihtiva etmektedir. Hükûmet, kamu siparişleri vermek ve düşük faizli para ikraz etmek suretiyle, köylülerin borçlarının tasviyesini ziraf fiyatların istikrarını ve ziraatin finansmanını teşvik etmek istiyordu. Devlet, komünlerle birlikte, takriben 800 milyon Yen harcamıştı ve ayrıca, bu yükseklikteki bir meblâğı ikraz etmişti.

**c) Kamu borç senetlerinin Japon bankası aracılığı ile ihraçı**

Kamu kredileri devamlı olarak büyüyen askerî ve sosyal siyaset masraflarını karşılayan bir vasita olarak büyük bir önemi haiz idi : 1930 yıllarının başlangıcında tahdit edici bir maliye politikası tatbik etmek hükûmet için çok zor idi; çünkü, bu suretle, ekonomideki duraklamanın daha da artacağı endişesi mevcut idi.

2) Maliye Bakanlığı : Showa — Zamanın maliye tarihi (Japonca) — cilt 3. Tokyo 1955, s. 203.

Devlet harcamalarının büyümesi kaçınılmaz bir vakıa idi. Fakat, bunun için gerekli gelir, vergi artışından beklenmiyordu; zira, bu suretle iktisadî durgunluğun kuvvetlenebileceği hususu yanısıra, bunun tatbiki esasen imkânsız olurdu.

Hükûmet, normal gelirlerini tamamlamak gayesi ile, 1932 yılında, kamu borç senetleri ihraç ediyordu; böylece, bir borçlanma siyaseti takip ediliyordu. Ağır depresyon dolayısıyla, kamu borç senetlerini normal şartlar altında ihraç etmek mümkün değildi. Maliye Bakanı *Takahashi*, borçların küçük kısmını Maliye Bakanlığının depozit kısmına ve geri kalan daha büyük kısmını ise, Japon Baankasına devretmek suretiyle yeni bir ihraç metodu bulmuştu. Böylece, kamu borç senetlerinin ihracı sistemi doğmuştu. Bu sistem ana hatları itibariyle aşağıdaki gibi idi:

Evvelâ hükûmet, kamu borç senetlerinin muayyen bir kısmını Japon Bankasına teslim ediyordu. Buna mukabil, Japon Bankası hükûmete aynı miktarda kâğıt para veriyordu. Hükûmet, bu para ile devlet masraflarını karşılıyordu; bu suretle, para piyasasındaki para arzı kuvvetli bir şekilde büyüyordu. Diğer taraftan, Japon Bankası, banka ve diğer para müesseselerinde artan para mevcuduna binaen, hükûmetten almış olduğu kamu istikraz tahvilâtını hususî banka ve diğer para müesseselerine satıyordu; bu suretle, tedavüle çıkarılmış olan parayı tedavülden tekrar çekmek gayesini güdüyordu.

Bu metod, para miktarının çoğalmasına müncer olmakta ve b uyüzden esasen enflasyonu hızlandırmaktadır. Fakat, Japon Bankası mevcut kamu istikraz tahvilâtını satabildiği takdirde, bir enflasyonun doğmasına sebebiyet vermeksizin, onları ihraç etmek mümkün olmaktadır. Hususî banka ve para müesseseleri açısından, bir fonu, ya kamu istikraz tahvilâtını satın almak veya sanayi yatırımlarını finanse etmek suretiyle nemalandırmak mümkün idi. Sanayi yatırımlarının finansmanı için gerekli paraya olan talep çok kuvvetli olmadı takdirde, bir başka ifadeyle, hususî banka ve para müesseselerinde âtil bir fon mevcut idi ise, bununla kamu borç senetlerinin hepsini satın almak kolayca mümkün oluyordu.

Japon Bankasındaki mevcut kamu borç senetlerinin satılması, açık piyasa muamelelerinin bir kısmını teşkil ediyordu. *Takahashi* muayyen hallerde, devlet tahvillerini Japon Bankasına hususî bankalardan geri satın aldırılmayı plânlamıştı. O, bu düşünceyle, Japon Bankasında mevcut olan kamu borç senetlerinin hususî banka ve müesseselere satışını tam bir "açık piyasa muamelesi" olarak gerçekleştirmek istiyordu; an-

cak, Japon Bankası, hakikatte, "open market purchase" (açık piyasada satın alma) değil, münhasıran "open market sales" (açık piyasada satış) yapıyordu. Buna mukabil, Japon Bankası, devlet tahvillerinin rehin edilmesine karşılık, hususî banka ve para müesseselerine para ikraz ediyordu. Bu ikrazat ise, "open market purchase" gibi bir tesir icra ediyordu.

*Takahashi*, böyle bir kamu borçlanma siyasetinin başarısı için yeni iktisadî ve malî şartlar ihdas etmişti. Burada, evvelâ, Japon Bankasının faaliyetinin tahlil edilmesi lâzım. Bu banka, devlet tahvillerini derubte edebilmek için banknot ihracı imkânını önemli derecede arttırmak mecburiyetinde idi. *Takahashi*, altın karşılıklı en yüksek kanunî emisyon hududunu 120 milyon Yen'den 1 milyar Yen'e çıkarmıştı. Bundan başka O, kamu borç senetlerinin ihracını mümkün kılmak için, bazı tedbirler almak mecburiyetinde idi. Bir kere, devlet tahvillerinin ihracını kolaylaştırmak için onların kurumu yüksek tutmak mecburiyetindeydi; saniyen, devlet harcamalarına müteallik faizi mümkün olduğu kadar düşük tutmak zorunda idi. Birinci gayesinin tahakkuku için, devlet tahvillerinin faiz nisbeti yüksek tespit edilmişti; böylece, iki hedef arasında bir çelişme mevcut idi. Mamafih, bu çelişme sadece zahiridir; zira, birinci hedefe ulaşabilmek için, nisbi olarak yüksek bir faiz nisbetine ihtiyaç vardı. İşte bu yüzden, *Takahashi* bir taraftan faiz seviyesini düşürürken<sup>3</sup>, diğer taraftan, Japon Bankasına, kamu borç senetlerini, para müesseselerine yapılan ikrazat için teminat olarak tercih etmeye sevk ediyordu. O, yukarıda izah edilen tedbirlerle, aynı zamanda iki hedefe varmak istiyordu. Eğer O, sadece bir faiz indirme politikası tatbik etmiş olsaydı, sermayenin yurt dışına çıkmasını durdurmak pek kolay olmayacaktı. Fakat, bu şekilde, sermaye kaçırılması ve kur spekülasyonu tahdit edilmişti.

O, o zamanki iktisadî şartlar altında bu tip tedbirleri kolayca tatbik edebiliyordu. Ekonominin yavaş yavaş canlanması üzerine, banka ve diğer kurumlarda çok para birikmişti. Diğer taraftan, sanayi teşebbüslerinin sermayeye olan talebi, pek büyük değildi. Binaenaleyh, kamu borç senetlerini satın almak, banka ve diğer para müesseseleri için çok cazip idi. "Open market sales", bir müddet, tereddütsüz cereyan etmişti ve bu hal, devlet tahvillerinin düşük faiz üzerinden ihracını mümkün kılmıştı.

Japon Bankası, Ekim 1932'den 1935 sonuna kadar, 3,380 milyon Yen'e balığ olan ihraç edilmiş kamu borç senetlerinin % 82'sini satın almıştı

3) Meselâ, O, 1932 yılında üç defa Japon Bankasının iskonto nisbetini ve posta tasarruf mevduatının faiz nisbetini indirdi.

4) Finanzministerium, a. a. O. 10 bd. Tokio 1955, s. 339.

ve bunların % 85'ini hususî banka ve para müesseselerine satmıştı<sup>4</sup>. Bundan maada, hükümet faizi indirmek suretiyle, devlet masraflarının o derece kuvvetli artmaması amacına ulaşmıştı.

Bütçe gelirleri arasında geniş anlamda devlet borçlarından temin edilen gelirlerin hissesi, hızla % 7,9 (1931 yılında) dan % 32,2'ye (1932 yılında) yükselmişti; buna mukabil, dar mânada vergilerden temin edilen gelirler % 48'den % 33,9'a düşmüştü<sup>5</sup>.

#### d) Takahashi'nin maliye politikası düşüncesi

Aşağıda, Takahashi'nin yukarıda zikredilen tedbirlerinin esasları tetkik edilecektir.

Birinci nokta hakkında, Takahashi'nin zaten çok yüksek olan askeri masrafların daha da büyümesine kesin olarak karşı durduğu söylenebilir. "Takahashi the Finance Minister who succeeded Inouye, war by no means a cat's —paw of the militarists."<sup>6</sup> O halde, O, yukarıda tasvir edilen tedbirlerin birincisi, yani askerî gayeler için devlet harcamalarının artırılması bakımından suçlu değildi.

Yardıma müteallik tedbirlere gelince, O, bunların hazırlanışı, başarı veya başarısızlığından mesul idi. Böyle bir durumda yardım tedbirlerinin ana vazifesi, sosyal politika sahasına yönelmekteydi. O, kamu siparişleri sayesinde, işsizlere çalışma fırsatı ve dar gelirlilere gelirlerini arttırmak inkâmını vermişti. Bundan maada, malî yardım vasıtasıyla köylüleri içinde buldukları fakrî zaruretten kurtarmak istiyordu. Böyle bir tedbirin, ayrıca, ekonominin tekrar canlanması için de önemli olabileceğine inanıyordu. Fakat, ekonomiyi tekrar canlandırmaya matuf ana tedbirler, devletin sübvansiyon harcamaları ve büyük teşebbüslerin, 1920 senelerinde başlayan devlet yardımı ile finansmanı idi. Bir başka ifadeyle, O, yardım amacını güden harcamaların sebebiyet verdiği efektif satın alma gücünün yükselmesi ile, fiyatları biraz yükseltmek ve böylece ekonominin tekrar canlanmasını temin etmek istiyordu. Zira, bu suretle, müteşebbüsler, artan fiyatlar dolayısıyla istihallerini genişletmeğe sevk edileceklerdi. Ayrıca, O'nun tedbirlerinin, her şeyden önce, bir iktisadî buhran korkusuna karşı reaksiyon olarak alındığı ve O'nun, kütlelerin daha fazla sefalete düşmesinin askerlerin gerek mâneviyatının, gerekse maddî güç-

5) Wirtschaftspanungsamt Wirtschaftstatistik Japans, 2. Bd. Tokio 1964 s. 120 f.

6) George C. Allen, Japan's Economie Expansion Oxford 1965 s. 3.

lerinin zayıflamasına sebebiyet verebileceği kanaatında olduğu düşünülebilir. O, esasen, devleti teşkil eden bütün siyasî, sosyal ve iktisadî kıymetleri kaybetmekten korkuyordu.

Borç senetlerinin ihracına gelince, kamu borç senetlerinin Japon Bankasının aracılığı ile ihraç edilmesi metodunun orijinallığı de, maliye bakanı Takahashi'ye irca edilebileceği söylenebilir. Böyle bir ihraç metodunun ana gayesi, ekonomiyi tekrar canlandırması düşünülen müsbet enflasyon politikasında aranmazdı. O, iktisadî durgunluk ve para azlığı sebebiyle böyle bir metoda, yegâne tatbiki mümkün yol olarak başvurmuştu. Bunun dışında, O, ekonomi bir defa canlanır ve vergi gelirleri artarsa, kamu borç senetlerinin itfa edilebileceğini ve bu suretle denk bütçenin tekrar tesis edilebileceğini düşünmekteydi. Böyle bir metodun sadece geçici bir tedbir olduğunu açıkça söyliyordu. Devlet tahvilâtını itfadan imtina etmek niyetinde değildi. Kamu yatırımları ve karu borç senetlerinin ihracı, bir dereceye kadar "pump priming" olarak tesirlidirler; bundan dolayı, onların yardımı ile maliye ve kredi işlerinin uzun süreli istikrarını temin etmeğe gayret ediliyordu. O, "malî durumun zoru" (F. K. Mann) dolayısıyla, devletin itibarı, yani kredisinden istifade etmek ve uzun devrede denkleşmiş bir bütçe amacı gütmekten başka hiç bir yol takip edemiyordu. Bu yüzden, iktisat politikası mülâhazalarından ziyade, malî mülâhazalara ağırlık veriyordu.

Buraya kadar söylenenlerden, *Takahashi*'nin maliye politikasının temel fikrinin —her ne kadar o, ilk bakışta başka bir bünyeye sahip gibi görünüyorsa da— "düzeltici politika" olduğu neticesi çıkmaktadır.

Bu devre içerisinde, bilhassa bu devrenin başlangıcında meselâ O, maliye politikasının "düzeltici politika" ("Gesundungspolitik") olmadığını iddia ediyordu. Fakat, bunu belki de, sadece, selefi olan Maliye Bakanı Inoue'nin ismine tekâbül eden "Gesundungs-politik" ile kendi maliye politikası arasındaki farkı tebarüz ettirmek için iddia ediyordu. Ayrıca, O'nun maliye politikası ile "Gesundungs-politik" denilen "düzeltici politika" nın tezahür şekilleri arasında büyük bir fark vardı. Mamafih, bu, "malî durumun zoru" ile onun "düzeltici politikası" arasında realist bir hal sureti teşkil ediyordu.

Böyle bir izahın doğruluğunu tasdik edebilecek hiç bir sağlam ve vasıtasız delil mevcut değildir. Ancak, o zamanın büyük devletlerinin maliye ve para politikası ile Takahashi'nin maliye ve para politikası arasındaki benzerlik bunun için vasıtalı bir delil olarak kaydedebiliriz.

O zamanın büyük devletlerinin hükümetleri de, prensip itibariyle, bir "düzeltici politika" yürütmekte olduklarını iddia ediyorlardı. Fakat, birçok memleketler, 1920 yılları sonlarından 1930 yılları başına kadar devam eden devre esnasında, büyük devletlere hâkim olan büyük buhranın şartları altında ve altın para sisteminden vazgeçilmesi sebebiyle, devlet bütçesindeki açığı kapatmak maksadiyle vergileri artırıcı bir tedbire tevessül edememişlerdi. Zira, böyle bir tedbir depresyonu daha da şiddetlendirebilirdi. Büyük devletlerin hükümetleri, tedricen, kamu borç senetleri ihraç etmek suretiyle, devlet masraflarını arttırmayı depresyona karşı tesirli bir âlet olarak kullanmağa başlamışlardı<sup>7</sup>. Takahashi'nin maliye politikası da, kapitalizmin duraklama devrindeki maliye politikasında vukua gelen beynelmilel yön değiştirme hâdisesi ile sıkı bir irtibat halindeydi.

O zamanın malî realitesi, ortodoks maliye ve para telâkkisi ile çatışma halinde idi. Bu şartlar altında, yeni bir maliye ve para anlayışının doğması zarurî idi. Maliye Bakanı *Takahashi*, zaten, çok realist bir fikre sahipti. Buna rağmen, bütün bu mülâhazalardan sonra, O'nun, esasen, düzeltici bir politika takip eden maliyeci olduğu neticesine varılıyor. Bundan başka, O, kötü zamanlarda bir arkaya sahip olabilmek için devletin siyasi ve iktisadî bir itibara mazhar olması lâzım geldiği hakkındaki telâkkisi ile ortodoks maliye politikası görüşünü, çelişmesiz bir şekilde birleştirebiliyordu.

#### e) Takahashi'nin maliye politikasının değerlendirilmesi

Allen, "his was in fact, a full employment, policy, launched four years before Keynes, *General Theory* provided him with a theoretical justification" yazıyordu<sup>8</sup>. Allen'nin bu ifadesinde, bir mübalağa olduğunu açıklamaya lüzum yok.

O zamanın iktisadî ve malî durumu hasebiyle, Maliye Bakanı *Takahashi* yukarıda izah edilen tedbirleri tatbik etmek mecburiyetinde idi. O, bu esnada, büyük devletlerin o zamanki maliye politikasına mü-

7) O devirdeki Büyük Britanya'nın maliye politikasını buna tipik bir misal olarak zikredebiliriz.

8) George c. Allen, *A Short Economic History of Modern Japan* 2. Aufl. London 1962 s. 136 aynı zamanda bak: Allen *Japans Economic Expansion*, Oxford 1965 s. 3.



teallik tecrübelerinden<sup>9</sup> ve "New Economics"<sup>10</sup> maliye politikası teorisinden istifade etmişti. Ancak, O, tedbirlerini, Keynes'in çarpan teorisi görüşü açısından tatbik etmemiştir. Zira, O, o zamanki durum içerisinde bütçe-deki denksizliğin büyümesi vasıtasıyla, ekonominin tümü için bir dengeye ulaşabileceği bilgisinden mahrumdu. Bir başka ifadeyle, onun fikir silsilesi sisteminde, tam olarak değiştirilmiş bir para sistemi bilgisini bulmak mümkün değildir. Kamu borç senetlerinin ihracı, bunların Japon Bankası tarafından satın alınması ve yardımcı tedbirler hakkındaki fikirleri, bu tedbirlerle duraklayan ekonominin otomatik olarak canlandırılacağı, bilâhare bu müdahalelerin tahdit edilebileceği veya bunlardan vazgeçilebileceği faraziyesine dayanmaktaydı. Binaenaleyh, O, tedbirlerini "düzeltici-maliye politikası" ile birleştirebiliyordu.

*Takahashi*'nin maliye politikası "düzeltici maliye politikası" olarak düşünülmüş olmasına rağmen, realitede bir nevi "Fiscal Policy" karakterini haizdi. Kamu borç senetlerinin "orjinal" ve kolaylaştırıcı ihraç tarzı, "düzeltici-maliye politikası"ndan pozitif-kamu borçlanma siyasetine geçişi temin ediyordu<sup>11</sup>.

*Takahashi*'nin mali anayasa reformu, hükûmetin para ve kredi piyasası üzerindeki çok taraflı kontrolünün kuvvetlenmesi demektir. Bu da, "Fiscal Policy" nin tatbiki için gerekli bir şartı temin ediyordu.

*Takahashi* maliye politikası, harp finansmanı için, istemiyerek iyi bir vasıta arz ediyordu. *Takahashi*'ye göre, "düzeltici politika" faşizm ve militarizme karşı bir nevi dalgakıran rolünü oynamalıydı. Bu yüzden, O, bütçenin diğer devlet harcamalarının asgari hadlerinin altına düşmemesini temin maksadıyla, askerî ihtiyacının büyümesini tahdit etmişti. Aynı-

9) Uzun vadeli borç senetlerinin Japon Bankasının (Merkez Bankası) aracılığı ile ihracı gibi benzer bir usul Almanya'da Birinci Cihan Harbi esnasında geniş ölçüde tatbik edildi. Mamafih, bu usul, Almanya'da sadece kısa vâdeli hazine bonoları ile tatbik mevkiine konuldu. Burada dikkat edilmesi lâzım gelen husus, bu usulün Birinci Cihan Harbine kadar tamamen yerleşmiş olduğudur. Bu hazine bonoları, vâdelerinin gelmesi halinde yenileniyorlardı. Rudolf Stucken, Deutsche Geld- und Kreditpolitik, 3. Aufl. Tübingen 1964 s. 13 - 30.

10) Bir konferans (Nisan 1937) vesilesiyle *Takahashi* Keynes'in "The Means to Prosperity, London 1933" kitabını zikretmişti.

11) Bu mânada aşağıdaki muvaffakiyet, tebarüz ettirmeğe şayan idi: "Japonya, devlet kredisini konjoktür politikasına müteallik bir âlet yapan ve onu kullanarak iktisadî bir canlılık yaratan ilk memleketidir. "Siegfried Schulze, Wandlungen in der staatlichen Kreditpolitik der Grossmaechte, Jena 1940, s. 99.

ca, hususî bütçe gelirlerinin esas bütçeye nakline müsaade etmişti. Böylece O, askerî klik tarafından kat'î olarak talep edilen ve ölüm tehlikesini göze almaksızın hiç kimsenin reddedemediği askerî harcamaların büyümesinin mümkün olduğu kadar düşük tutabileceğine inanıyordu. Fakat, bu tedbirler, esasen, O'nun niyetinden bağımsız olarak, askerî harcamaların hızla büyümesini mümkün kılan tesirli bir âlet haline geldiler; zira, bir müddet sonra, büyük meblağlar bir kaç hususî bütçeden esas bütçeye nakledilebiliyordu.

Kamu borç senetlerini ihraç metodu hakkında da benzer şeyler söylenebilir. Bu da, askerî ihtiyacın hudutsuz bir şekilde genişlemesi için tesirli bir âlet olmuştur.

Depresyonu bertaraf tedbiri olarak Takahashi'nin maliye politikasının muvaffakiyeti, aslında, sadece geçici idi; zira, onun başarısı için Inoue'nin maliye politikasının başarısız olması iktiza ediyordu. Gerçi, Maliye Bakanı *Inoue*, depresyonun ağırlaşmasından ve ihracatın durgunluğundan mesul idi; ancak, onun politikası aynı zamanda, hem büyük kapital tesislerinin işletilmemesine, işçilerin serbest bırakılmasına, hem de teşebbüslerin rasyonalizasyonuna ve sanayi mâmüllerinin fiyatlarının düşmesine müncer olmuştu. Bu suretle, *Inoue* gelecekteki iktisadî gelişme için gerekli zemini hazırlayarak, *Takahashi*'nin maliye politikasının muvakkat başarısı için temeli atmıştı.

*Takahashi*'nin maliye politikası, tümü itibariyle, depresyonun bertarafı için çok tesirli değildi: Modern büyük sanayinin canlanmasının, ziraata, küçük ve orta büyüklükteki sanayi teşebbüslerine nazaran daha hızlı cereyan etmesi vakıası, bunun vasıtalı bir delilidir. Fakat, ekonominin canlanması için *Inoue* — maliye politikası vasıtasıyla ihdas edilen şartlar bertaraf edilmiş olduktan sonra, *Takahashi*'nin maliye politikası içersindeki pek çok tezatlar gün ışığına çıkmıştı. O'nun maliye ve para politikası, kaçınılmaz bir şekilde enflasyona müncer olmuştu. Hatta, *Takahashi*'nin maliye politikası için, *Takahashi*'nin mevcudiyeti dahi bir yük oluyordu; zira, O, eskisi gibi askerî masrafların büyümesine karşı idi. İşte, bu yüzden, harp masraflarını karşılayan bir âlet olarak *Takahashi* maliye politikasının tatbiki, *Takahashi*'nin hayatına mal olmuştu. O, 1936 başlangıcında subaylar tarafından öldürüldü.

Tercüme Eden : **Dr. Salih TURHAN**